

Ivo Mijo Andrić

ŠIROK POGLED U DUBINU MISLI

Aleksandar Čotrić: BAUK AFORIZMA KRUŽI EVROPOM. Alma, Beograd, 2025.

Nakon desetak priređenih antologija aforizma pisanih jezicima evropskih naroda, poznati srpski aforističar, vrsni antologičar i svestrani književni stvaralac Aleksandar Čotrić, počastio nas je vrijednom knjigom mudre kratke misli označenom naslovom „Bauk aforizma kruži Evropom“. Ovdje nije riječ o djelu sličnom programskom manifestu tvorca naučnog socijalizma i utemeljitelja gotovo prežaljene ideje komunizma, već o panorami savremenog evropskog aforizma stvaranog i publikovanog u dvadesetom i dvadesetprvom stoljeću.

Veliki poznavalac aforizma kao najkraće mudre duhovite misli obogaćene alegorijom, ironijom, sarkazmom, satirama i svim mogućim jezičnim i stilskim figurama, odlučio se na ovaj smioni pothvat vođen željom i namjerom da na jednom mjestu odabere i prezentira ponajbolje misaone bisere i literarne tvorbe više od 120 aforista i aforističarki iz tridesetak evropskih država i naroda. U odabiru autora i njihovih dubokoumnih promišljanja i mudroslovnih zapisa koristio je sve dostupne knjižne i druge informacijske izvore. Njih je u današnjem vremenu sve više, ali su, poput rijeka ponornica, uronjeni ispod površina nacionalnih književnosti i teže su dostupne od drugih vrsta literarnog stvaralaštva. Može se čak reći da su u nekim dijelovima Evrope u tolikoj mjeri zapostavljene na kulturnoj i javnoj sceni, da se o njima malo zna i unutar pojedinih državnih i regionalnih zajednica. Zato ovaj panoramski pogled Aleksandra Čotrića na evropsku aforistiku u prošlom i ovom stoljeću ima izuzetnu važnost za sadašnjost i budućnost, ne samo aforizma na našem kontinentu, već i za ukupno svjetsko aforističko stvaralaštvo, koje posljednjih godina bilježi procvat naročito na području Balkana.

Burne promjene praćene tehničko-tehnološkim napretkom, demokratizacijom društvenih odnosa, raspadom socijalističkog sistema u zemljama Srednje i Jugoistočne Evrope i nepotrebnim ratnim sukobima, probudile su potrebu kod mnogih ljudi da oslobode sputane i zarobljene misli te da ih prezentiraju užoj i široj javnosti u obliku kratkih sentenci, aforizama, epigrama, gnoma, izreka i drugih zapisa. Brze mijene na društvenoj sceni traže ekspresnu misaonu i duhovnu reakciju, koja se najlakše može iskazati aforizmom. Još ako su

te promjene praćene narodnom nevoljom i svakovrsnim ljudskim zlom, kratki misaoni iskazi o njima moraju neminovno biti osnaženi satirom, ironijom, alegorijom, aluzijom, paradoksom i drugim vrstama jetkih, britkih i duhovitih jezičnih izraza i iskaza. To se ponajbolje vidi u aforizmima autora iz novonastalih balkanskih i istočnoevropskih država. Oni su u njima progovorili na misaono dubok, leksički elokventan, sarkastičan, satiričan i humoran način koji svaku vrstu zla i neljudskosti osuđuje oštrinom izgovorene riječi i zapisane književne poruke.

Za razliku od pisaca aforizama koji žive i stvaraju na prostorima Srednje i Jugoistočne Evrope, autori iz zemalja Sjeverozapadne Evrope, u periodu nakon Drugog svjetskog rata, djelovali su i stvarali u stabilnijim društveno-ekonomskim i političkim prilikama, pa su više pažnje posvećivali drugim vrstama književnosti. Aforizam i kratka misao kod njih su nastajali na marginama poetskog, proznog i dramskog stvaralaštva. Vidi se to po objavljenoj literarnoj produkciji koja je prevedena na jezike ostalih evropskih naroda, a primjetno je i po slabijem interesu za prezentaciju aforističke misli koja dolazi sa jugo-istočnih prostora. U zapadnim časopisima, naime, rijetko se objavljuju aforizmi autora iz istočnih zemalja, a samostalne i zajedničke knjige tog sadržaja u razvijenijem dijelu Evrope prava su rijetkost.

Ta neravnoteža u pisanju i prezentaciji aforizama i drugih kratkih književnih formi, ne samo da nije obeshrabrila, već je potaknula neumornog Aleksandra Čotrića na nove antologijske iskorake koji su ga doveli do vrha piramide, odakle se širi i puca pogled na panoramu savremenog evropskog aforizma. U misaonom kontekstu, trajao je taj put više desetaka godina i ogledao se u strpljivom prikupljanju aforističke građe iz brojnih država Evrope, koja je dolazila do naših geografskih prostora. Sakupljao je tu građu sistematični antologičar i za svojih posjeta brojnim evropskim državama i prezentirao je u listovima i časopisima na našem jezičnom području, čime je gradio mostove za uspostavu neposrednije i trajnije saradnje među aforistima i ljubiteljima aforizma na našem kontinentu.

Panorama savremenog aforizma u Evropi okupila je na jednom mjestu gotovo sve relevantne autore koji su pisali, ili pišu aforizme i druge kratke misli od kraja devetnaestog stoljeća do danas. Dio njih nije više među nama, ali su ostala djela koja svjedoče da je aforistika od svog postanka išla stazom uspona šireći krug, kako uspješnih autora, tako i ljubitelja kratke duhovite i satirične misli. Najbolje se to vidi iz odabira autora i njihovih djela, koga je u panorami predstavio Aleksandar Čotrić.

Tako nas najstariji među njima, František Vimazal iz Češke (1841-1927.) podsjeća da: „Budala postaje opasna tek kad počne da misli“. Nešto mlađi Nijemac, Oto Vajs (1849-1915.) naglašava kako... „Zakon štiti čast i onih koji je nemaju“. Poznati irski pisac Oskar Vajld (1854-1900.) u svom poimanju vjere zapisao je: „Samo je sveto dostojno da bude oskrnavljeno“. Aforisti rođeni u prošlom stoljeću bavili su se raznovrsnim temama, nastojeći dubokim višeznačnim mislima oslikati stanje i društvene odnose u Evropi koji su porodili dva svjetska i nekoliko lokalnih ratova. Tako Teofik Agajev iz Azerbejdžana bilježi nespornu tvrdnju: „I Ikar je pao jer se kitio tuđim perjem“, dok Jurij Baziljev iz Ukrajine ističe da: „Optimist veruje u srećan kraj sveta“. Bjeloruska nobelovka Svetlana Aleksijević sebe i sve nas s pravom pita: „Ima li išta strašnije od ljudi“, a Slovenac Žarko Petan priznaje: „Tražio sam istinu, dok me nisu našli“. Poznati srpski satiričar Vladimir Bulatović VIB sa nevjericom konstatuje: „Kod nas je toliko svetinja da čoveku ostaje samo da se krsti“. Ništa optimističniji nije ni Makedonac Vasil Tolevski, koji rezignirano zaključuje: „Mi nemamo brod luđaka. Imamo flotu“. Klasik hrvatske aforistike Tomisla Supek, koji je do kraja života išao u korak s vremenom, pred odlazak u vječnost poručio nam je: „Prebrzi smo. Bolje sutra je iza nas“. Najmlađi član aforističke posade Aleksandra Čotrića, vedri i veseli srpski Bosanac iz Zvornika, Stanislav Tomić (1986.), u svom premijernom evropskom aforističkom nastupu ekološki nas uvjerava: „Minska polja su naša netaknuta priroda“.

Ovaj zbiljni savremeni Tomićev aforizam, silom prirodnih neprilika i neiskorištenih povijesnih prilika, vraća nas na izvore aforistike u Antičku Grčki iz koje je u svijet potekla mudra i poučna aforistička misao. Ona milenijima teče kroz prostor i vrijeme i jednog lijepog dana, a možda i prije, prerast će u književnu bujicu koja će preplaviti književno polje i biti dominantna vrsta književnog stvaralaštva. Svaka čast pjesmi i pjesnicima, iskreno poštovanje pripovjedačima, romanopiscima, esejistima, dramatičarima i drugim spisateljima, ali kratka, mudra i duhovita forma ima budućnost koja će biti svijetla i dugovječna koliko i ničim nadmašena grčka filozofija.

A iz te filozofije, iz tog nepresušnog mudroslovlja, izrasli su umni giganti kao što su ovi čije misli s razlogom citiram: Platon: „Čovjek je biće u potrazi za smislom“; Aristotel: „ljubav se sastoji od jedne duše, koja nastanjuje dva tijela“; Sokrat: „Neistražen život nije vrijedan življenja“; Diogen: „Najviše ima onaj ko je s najmanje zadovoljan“; Pitagora: „Zabrinutost bi nas trebala tjerati na akciju, a ne na depresiju“; Teofast: „Vrijeme je nešto najvrijednije što čovjek može potrošiti“; Plutarh: „Um nije posuda koji treba napuniti, već vatra koju treba zapaliti“.

Nepresušna snaga, i neizmjerljiva moć ovih i drugih veleumnih misli antičkih filozofa, kao i aktuelnost aforizama savremenih evropskih aforista i aforističarki, bile su glavni poticaji Aleksandru Čotriću da priredi ovu, stilski sjajnu i tematski sadržajnu Panoramu savremenog aforizma u Evropi, koju je slikovitim bojama obogatio i velemajstorski odabranim primjerima uramio u antologijski knjigu „Bauk aforizma kruži Evropom“. Ona će, uvjeren sam, u nadolazećem vremenu služiti kao nezaobilazna duhovna čitanka i nadahnuće sadašnjim i budućim naraštajima pisaca i čitalaca koji vole kratke forme izražavanja i dubokoumne načine razmišljanja. Iz nje će aforisti i svi ljudi dobre volje učiti kako se dubokoumnim mislima i riječima bori za mir i prosperitet čovječanstva na ovoj našoj prelijepoj planeti Zemlji.